

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Ускової Альони Леонідівни «Формування в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину в позакласній роботі», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Тема дисертаційного дослідження А. Л. Ускової є надзвичайно актуальною у контексті процесів, що відбуваються в Україні, коли збільшується кількість людей, постраждалих від військових дій. Це і вимушені переселенці, і поранені бійці, і діти, які опинилися у горнилі війни. Усе це безсумнівно актуалізує проблему виховання в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину. Актуальність дослідження також підтверджує і той факт, що визначення дослідницею психолого-педагогічного концепту, феноменального поля цінностей, що уможливило використання проведеного аналізу для визначення психолого-педагогічних закономірностей розвитку особистості підліткового віку, установлення залежності між потребами, емоціями, інтересами та цінностями тощо.

Ознайомлення з рукописом дисертації та авторефератом дає підстави для висновку щодо досвідченості автора наукового доробку, розуміння сутності наукової проблеми, відповідальності за результати наукового пошуку, узагальнення та теоретично обґрунтовані висновки. Чіткість визначення наукового апарату дослідження дозволяє системно уявити стратегію вивчення обраної наукової проблеми, її теоретичні й експериментальні засади. Всі його структурні компоненти узгоджені між собою. Зокрема, предмет дослідження логічно пов'язаний з об'єктом і метою, відповідно до якої сформульовані завдання дослідної роботи.

Розглядаючи онтологію основних понять дослідження у першому розділі дисертації, здобувачкою зроблено висновок щодо міждисциплінарного характеру сутності понять «піклування» та «опіка», «турбота», що дозволило ґрунтовно висвітлити поняття «піклування про іншу людину». Схвальним є те, що в основу аналізу понятійного апарату покладено філософські, психологічні педагогічні теорії та концепції, акцентовано на глобальному і локальному підходах у вивченні змісту ключових понять. Смыслове навантаження основних дефініцій наукового доробку корелюється із застосуванням аксіологічного, особистісно зорієнтованого, людиномірного та ціннісно-генерувального методологічних

підходів, які є основою теорії і практики реалізації наукового задуму дослідження.

Чіткість визначення методологічних стратегій дозволило дослідниці розглядати цінність піклування про іншу людину як складне утворення, що розкриває ставлення людини до іншої, породжує її дії і вчинки. Зазначене суголосно Конвенції ООН про права дитини.

Аналізуючи сучасні особливості формування цінності піклування про іншу людину в позакласній виховній роботі через призму «цінності-для-себе» і «цінності-для-іншого», дослідниця виокремлює змістовий аспект орієнтацій, форми вираження орієнтацій, ставлення до себе, ставлення до світу, ставлення до інших людей, що забезпечують результативний і процесуальний виміри піклування як цінності. Специфіку означеного поняття розкривають структурні компоненти цього феномену: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний, що знайшло відображення у роботі.

Відповідно до завдань дослідження проведено емпіричне дослідження формування в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину в позакласній виховній роботі. Схвальним є те, що на констатувальному етапі експерименту застосовано комплекс різноманітних методик, які дозволяють всебічно вивчити різні аспекти аксіології, і враховано чинники формування в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину; обізнаність; рефлексію; сприйняття вчинку-піклування про іншу людину; емоційного відгуку; здатності до співпереживання, емпатії; прийняття рішення та ін. ґрунтовно проаналізовано основні проблеми і труднощі формування цінності піклування у дітей підліткового віку тощо.

У дисертації розроблені критерії (розуміння сутності піклування про іншу людину та її значення в житті суспільства, здатність до співпереживання емоцій та почуттів людини, піклувальна поведінка) та показники зкорельовані із визначеними структурними компонентами феномену. Обґрунтовано рівні розвитку національної самосвідомості особистості в юності (високий, середній, низький). Отримані результати, їх кількісно-якісна інтерпретація уможливили висновок щодо рівнів сформованості у підлітків цінності піклування за допомогою стандартизованих методик І. Юсупова, Ю. Менджерницької, М. Фетискіна, В. Козлова, Г. Мануйлова.

Методична інтерпретація вихідних теоретичних положень та результатів констатувального експерименту дозволили здобувачці на практиці визначити відповідні педагогічні умови формування в учнів основної школи піклування про іншу людину у позакласній виховній роботі.

Важливо, що в основу обґрунтування цих умов здобувачкою покладені важливі теоретичні положення щодо наукових підходів та принципів сучасного виховання школярів. Саме такий цілісний підхід, системне бачення проблеми на основі глибокого аналізу національних, регіональних, місцевих виховних програм сприяли практичній перевірці педагогічних умов та їх ефективності.

Обґрунтування педагогічних умов здійснювалося авторкою дисертації в загальному і конкретному планах на різних рівнях узагальнення. Стрижнем змістових та процесуальних аспектів педагогічного супроводу є взаємодоповнення і взаємозбагачення визначених експериментальних педагогічних умов формування цінності піклування у підлітковому віці. Варіативність форм і методів, змістове різноманіття, методична робота з різними суб'єктами цього процесу, інтерактивний характер їхньої взаємодії, врахування індивідуальних і гендерних особливостей об'єктивно і переконливо презентували сутність експериментально-дослідної роботи щодо запровадження педагогічних умов у позакласну діяльність основної школи.

Кількісно-якісні результати експериментальної частини дослідження засвідчують ефективність визначених педагогічних умов. Достовірність отриманих результатів експерименту підтверджують використані в роботі методи математичної статистики. Оцінка кількісної динаміки змін у рівнях сформованості в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину в позакласній виховній роботі здійснена за критерієм Пірсона, що дало можливість порівняти вибірки на початку і в кінці експериментальної роботи.

Позитивної оцінки заслуговують запроваджені у дослідження методичні рекомендації педагогам, організаторам виховної роботи, класних керівників стосовно формування в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину в позакласній виховній роботі. Їхня практична цінність полягає у тому, що вони можуть використовуватися у системі виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу, що безсумнівно, можна віднести до достоїнств роботи.

У висновках, що повністю відповідають змісту роботи, авторка чітко формулює основні результати дослідження відповідно до поставлених завдань. Отже, проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що висунута мета дослідження досягнута, а поставлені завдання розв'язані, що уможливило отримання сукупності теоретичних і прикладних результатів. Саме вони визначають науково обґрунтований підхід до вирішення важливої актуальної педагогічної

проблеми – формування в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину в позакласній виховній роботі.

Особливу практичну цінність має інформація, яка міститься у додатках, щодо авторських та стандартизованих методик. Використання цих матеріалів в практичній роботі дозволить не тільки заглибитись в особливості експериментальної діяльності, а й збагатити власну обізнаність у проблемі та поповнити власний психологічний арсенал.

До достоїнств роботи слід також віднести вміння дослідниці вдало вводити у контекст роботи схеми та таблиці, що впливає на доступність і наочність висвітлення та сприйняття наукового матеріалу. У мовно - стилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю.

Автором дисертаційного дослідження проведена копітка роботи над науковими джерелами. У їх переліку зарубіжна і вітчизняна філософська, психологічна, соціологічна, педагогічна література, сучасні інформаційні ресурси у загальній кількості 280 найменування, з них -7 іноземною мовою.

Належною є повнота викладу автором основних положень і висновків дисертації у авторефераті (його зміст повністю відображає головні ідеї проведеного дослідження).

Аналізуючи дисертацію як синтезований результат наукового дослідження, не можна не звернути увагу автора на окремі упущення, дискусійні питання, а також такі, які потребують додаткового пояснення.

1. Спеціального коментаря потребують наукові позиції дослідниці щодо висвітлення на сторінках дисертації людиномірного наукового підходу. На наш погляд доцільніше було би зупинитися на антропоцентричному науковому підході.

2. У роботі слід було би глибше охарактеризувати такі гуманістичні цінності як людяність, доброта, любов, емпатія, які характеризують піклування про іншу людину.

3. Зміст дисертаційного дослідження значно збагатився б, якби здобувачка використала праці Т. Загороднюк, Л. Примачок, О. Третяк, які досліджували спорідненні проблеми.

4. Робота б значно виграла, якби в ній були чіткіше окресленні гендерні і регіональні відмінності.

5. У третьому розділі, присвяченому висвітленню перебігу формувального етапу експерименту дисертантка могла би розширити діапазон форм і методів виховної роботи за рахунок класних годин, консультативної роботи, психологічної підтримки тощо.

б. Дисертантці варто було б вказати автора модифікованого тесту «Оцінка вміння учнями аналізувати та оцінювати свої вчинки відповідно до цінності піклування про іншу людини», про який йдеться на с.75-76 та у Додатку Б.

Однак висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації та можуть розглядатися як побажання щодо удосконалення роботи, подальшого наукового пошуку.

Проведене дослідження засвідчує належну наукову компетентність здобувачки, а також дає підстави оцінювати роботу як оригінальний і самостійно виконаний науковий доробок. У рукописі наявні усі ознаки цілісного, завершеного наукового дослідження.

Таким чином, за характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного і кількісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження, обґрунтованості висновків дисертаційна робота Ускової Альони Леонідівни «Формування в учнів основної школи цінності піклування про іншу людину в позакласній виховній роботі» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07- теорія і методика виховання.

Офіційний опонент -
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
провідний науковий співробітник
лабораторії громадянського і
морального виховання,
Інституту проблем
виховання НАПН України

К.О.Журба